

« գրովն եւ կնքով նորին Պետրոսի Ապրո առաջի
« առնիցեն. եւ ըստ այնմ կատարեսցի յամե-
« նայնի այնպէս՝ որպէս քէ իսկականս այս Մեր
« հրովարտակ մատուցեալ լինէր առաջի : Տուեալ
« յԱմսդերտամ, ի 28 աւուր ամսեանն Յունուարի
« յամին 1717, եւ ի քազաւորութեանս մերոյ
« 33 ամի : »

ԱԼԵԽԱՆԸ 2, ՎԵՐՋԻՆ ԹԳԳԱՌՈՐ ՀԱՅՈՑ :

(Շարայարութիւն 1 :)

Բ.

ԱՆԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Լեւոն դուռը բանալուն պէս՝ երկու հոգի ելան դիմացը. մէկը վերխարի հասակաւ, ու կրօնաւորական կապով (որ վանքին դոնապանն էր) անծանօթ ու կասկածելի մարդու մը վզէն բռնէր էր, որ այն զօրաւոր ճանկերուն մէջ ճնշուած կը բորբոսէր՝ կաշխատէր որ ազատի, եւ աւագակապեան էր :

— Անաւասիկ, ըսաւ դոնապանը՝ լաւ մը քօրվելով իր ձեռքի օրսը, անաւասիկ բշտառականին մէկն որ չեմ գիտեր ինչպէս ներս եկեր է. քու խուցը կուգիր մտնել, ես բռնեցի... կուգիր խախտովը զարնել ինծի : Աս ըսելով աւելի ալ ճնշեց :

— Թող զիս, քող կըս...
Ողորմելի աւագակն ձայնը կտրեցաւ, ու երեսը այնպէս կապուեցաւ, որ կարծես քէ խղճուեցաւ մնաց...

— Եղբայր, կանչեց Լեւոն՝ խեղճ աւագակը դոնապանին ձեռքէն ազատելով. չեմ տեսներ որ մարդուն հոգին կընանս : Թէ որ մահացու մեղաց մէջ մեռնի քու ձեռքը, ինչ պատասխան պիտի տաս Աստուծոյ :

Գիբեկն առաւ Լեւոն այն անծանօթ մարդը, տարաւ խուցը, անկողնին վրայ պառկեցուց, երեսին պաղ ջուր զարնելով՝ խեղքը գլուխը բերաւ...

Դոնապան եղբայրը մէկդի գնացեր էր :

Աւագակապեան աշուրները բացաւ, ու ելաւ անկողնին ձայրը նստաւ :

— Շնորհակալ եմ, հայր սուրբ, ըսաւ, շնորհակալ եմ : Ձիս ազատելովդ զքեզ ալ ազատեցիր. վասն զի աս աղէկ գիտցիր որ երէ ես մեռնէի այս վանքիս մէջ, ասոր քարը քարի վրայ չէր մնար :

Լեւոն առանց ուշ դնելու անոր սպառնալից խօսքերուն՝ հարցուց իրեն քէ Միտքը ինչ էր, որդեակ, որ զիշեր առեն գողի պէս հոս մտար. պատասխան տուր, մի վախեր. դիմացինը ներողամիտ եղբայր մըն է :

Ուրք ելաւ օտարականը, եւ խցին մերկութեանը վրայ նեղ-նական նայուածք մը քնեցին ետեւ ըսաւ. Հայր սուրբ, յայտնի բան է որ իմ հոս գալս ոչ խցիդ կարասեացը եւ ոչ հագուստներուդ համար է. իմ միտքս խորիշ էր, բայց փօխուեցայ, վասն զի դուռն ինծի կեանք տուիր : Այն ալ բաւական չէ, քու կենացդ վնաս չկայ այսուհետեւ. — այնպիսի առնեմ մը հասեր ենք որ խիստ քիչ մարդիկ, եւ ոչ իսկ զօնդատապը, եւ ոչ արքայորդին, կրնան այս բանս զրուցել : Եւ գօտիէն կախուած փղոսկրէ սուլիլը ցուցնելով՝ վրայ բերաւ. քէ անա այս զօր-ծիքս բաւական է ինծի գետնէն այնչափ մարդ հանելու որ Դաղդիոյ քազաւորը այնչափ զօրք չունի : Հիմա դուռը բաց

« original. Donné à Amsterdam, ce vingt-huitième
« jour de janvier de l'an 1717, et de notre règne
« le trente-cinquième. »

LÉON VI, DERNIER ROI D'ARMÉNIE.

(Suite 1.)

II.

PILLAGE.

En ouvrant sa porte, Léon se trouva en face de deux hommes. L'un, de taille colossale et revêtu du froc des religieux, tenait par le cou un personnage inconnu et de figure suspecte, qui se débattait, pantelant, sous l'étreinte d'un poignet vigoureux. Le premier était le frère portier de l'abbaye, le second était le chef des malandrins.

— Voilà, dit le portier en imprimant une rude secousse à son prisonnier, un malheureux — que Dieu ait pitié de lui! — et ici il serra plus fort. Il s'était introduit je ne sais comment. Quand je l'ai saisi au moment où il allait pénétrer dans votre cellule, il a voulu me frapper de sa dague...

— Lâchez-moi! lâch...

Ici la voix du malheureux voleur s'arrêta, et la couleur violacée de son visage sembla annoncer une complète strangulation...

— Mon frère, s'écria Léon en lui arrachant le malheureux, vous ne voyez donc pas que vous tuez cet homme! S'il avait péri entre vos mains en état de péché mortel, quelle responsabilité vous encouriez!

Frère Léon prit l'inconnu dans ses bras, l'emporta dans sa cellule, le déposa sur son grabat et lui fit reprendre ses sens au moyen d'une aspersion d'eau fraîche...

Le frère portier s'était éloigné.

Le roi des malandrins ouvrit les paupières, et il s'assit sur le bord du lit.

— Merci, mon père, dit-il, merci! En me sauvant vous vous êtes sauvé vous-même; car, sachez-le bien, si j'étais mort dans cette abbaye, il n'en serait pas resté une pierre.

— Et pourquoi, mon fils, demanda le religieux sans prendre garde à la menace que contenaient ces paroles, vous êtes-vous glissé ici à la faveur des ombres comme un homme animé de coupables intentions? Répondez sans crainte; vous parlez à un frère bienveillant.

— Révérend père, répondit l'étranger en se levant et en jetant un regard ironique sur la nudité de la cellule, ce n'est pas assurément pour attenter à votre mobilier et à votre garde-robe que je suis venu ici; j'avais d'autres projets; mais j'y renonce : vous m'avez sauvé la vie. Bien plus, vos jours sont en sûreté; — bien des gens, même le connétable, même le dauphin, n'en pourraient pas dire autant par le temps qui court. Voici, continua-t-il en montrant un sifflet d'ivoire suspendu à sa ceinture, un instrument qui fait sortir de terre plus de gens que n'en compte l'armée du roi de France. Maintenant ouvrez-moi; je suis en état de sortir d'ici par où je suis entré.

¹ Shu Ա. Տարի, էջ 18, 36 :

¹ Voir Tome premier, pages 18, 36.

որ երբամ. ուսկից որ մտայ՝ անկեց ելլելու չափ կարողութիւն կայ վրաս :

Լեւոն բռնեց բռնէն ու Ոչ որդեակ, ըսաւ. զօրաւոր ձայնով մը. պէտք է որ իմ բարեգործութիւնս անկատար բողոքս ու եր-
բաս : Մարմնաւոր կեանքդ ազատելէս ետեւ կուգիմ որ հոգւոյդ
համար ալ բարիք մը ընեմ :

Օտարականը կանկ առաւ :

— Հոգւոյս համար ըսաւ՝ անհամ կերպով մը ժպտելով .
անանկ է նե դուն իմ ո՞վ ըլլալս չես գիտեր, հայր սուրբ :

— Ես աս գիտեմ որ Բրիստոս տերն մեր քու փրկութեանդ
համար իր արիւնը բաժին է. իսկ ես աղքատ կրօնաւորս կու-
գիմ քեզի այնչափ բան տալ որ մէջմէն ալ փորձութենէ չխա-
րուիս : Ըսէ, ինչ կուգես. բոլոր ունեցածս քեզի է :

— Բոլորն ալ... ըսաւ. օտարականը՝ մատովը դարանը ցու-
ցնելով : Զէ հայր, քու խօսքովդ չեմ ուզեր զքեզ բռնել, բե-
պետ եւ այդ տեղը այնչափ հարստութիւն կայ որ Մոզոյի բա-
զաւորին զանձին մէջ չգտնուիր. քեպետ եւ ես... Հոս ձայնը
ցածցուց օտարականն ու Յովնանէս Ռուօ Պրիւլիէր (Հրա-
ստաւոր) անունով՝ հուղկանարաց՝ բազաւորն էմ : Աս ըսաւ,
ու տեսնելով որ կրօնաւորը քնական կերպով մը ետ կը քաշուի՝
վրայ բերաւ. Իրաւունք ունիս ինձմէ տոկաւորալ :

— Քու յանցանքդ մեծ է որդեակ, ըսաւ. Լեւոն. սակայն
որովհետեւ պատերազմին մէջ քու հրօսակներովդ քանի մը
բարիք ալ ըրած ես, այն քիչ աղէկութեանդ համար՝ մեր ամե-
նուս դատաւորը շատ չարիքներուդ բողոքին պիտի տայ :

Հուղկանարաց բազաւորը պատասխանեց. Աս յայտնի է որ
եւ, ինչպէս նաեւ զերեք բոլոր իմ ընկերներս ալ, լաւ մարդիկ
ենք, բայց ինչ ընենք. պատերազմը դադրեցաւ, մենք ալ գի-
նուորութիւնը ձգեցինք՝ առազակ եղանք. հիմա ալ երանի բէ
առազակութիւնը բողոքն ու նորէն զինուոր ըլլանք :

— Իրան կրես, ըսաւ. Լեւոն ուրախութեամբ անոր ձեռքը
սեղմելով. բարի է ուրեմն որդեակ, ըսաւ, ու դէպ ի դարանը
վազեց, բացաւ, ցուցուց մէջի հարստութիւնն, ու բոլոր աս
բաներս քուկինդ պիտի ըլլան ըսաւ. ասոնցմով ամբողջ բանակ
մը կրնայ կազմուիլ :

Այն անգին զանձին վրայ պաղեցաւ մնաց հուղկանարաց
բազաւորին աչքը :

— Ծուրը դիր, ո՞վ Հրատաւեր, ըսաւ. կրօնաւորը անաւոր
ձայնով, եւ մատովը պատիմ վրայի խաչելութիւնը ցուցնելով.
երկրպագութիւն րբէ այս խաչին որ քու դրօշներուդ վրայ
պիտի դնես : Հիմա կուսա բազաւորները ամենն ալ ուխտ կը-
նեն խաչակրութեան երբալու, բայց չեն երբար. դուն անոնց
ըրած խոստումները կատարելով՝ անցած զացած անօրինու-
թեանցը բողոքին պիտի գտնես :

Առաւ կարմիր բաւիշէ բարձին վրայէն ականակուտ. բուրն
ու անոր փառանդը բրկապը հուղկանարին վիզն անցուց :

— Յանուն տեսուն մերոյ Տիսուսի Բրիստոսի, ըսաւ, այս
բուրս քու մէջքդ կըկապեմ : Եւ վսեմանէս կերպով մը վրայ
բերաւ. Արդ արի՛ կրակ, Յովնանէս Ռուօ, զօրավարդ զօրաց
Գաղղիացուց Սաորիս, ընդ ձեռամբ Պետրոսի Լուսինեան բա-
զաւորին Կիպրոսի եւ Երուսաղեմի :

Վեր ցատքեց կայնեցաւ հուղկանարաց բազաւորը, եւ Լեւոն
անշարժ մնաց : Արիւնագոյն կարմիր աղօտ լոյս մը խցին ներս
զարկաւ. Կնիստինեանց եկեղեցւոյն մեծ զանգակն սկսաւ
զարնել ողբական կերպով. երկուքն ալ ելան վանքին զաւիրը.

Արագաշարժ առազակապետը այն մտքին մէջ աներեւոյթ
եղաւ, եւ իր սուլիչին սուր ձայնը երկու անգամ լսուեցաւ...

Վանահայրը բոլոր վանականները ժողոված՝ դէպ ի եկեղեցին
գնաց : Եկեղեցւոյն մեծ դուռը առազակները բռնեցին. Լիւն.
ուստի ինքը առանդատան դռնէն մտաւ ներս, տապանակին

— Non, mon fils, dit frère Léon avec chaleur en le retenant,
vous ne partirez pas ainsi, sans que je complète mon œuvre.
Après avoir sauvé votre vie, je voudrais faire quelque chose
pour votre âme.

L'étranger s'arrêta.

— Pour mon âme! dit-il avec un sourire amer, on voit bien,
mon révérend, que vous ne savez pas qui je suis.

— Je sais que Jésus Christ a versé tout son sang pour te
sauver; moi, pauvre moine, je veux te donner les moyens de
ne plus succomber à la tentation. Parle, tout ce que j'ai est à
toi.

— Tout?... demanda l'étranger en désignant du doigt l'ar-
moire. Allons, mon père, je ne vous prendrai pas au mot,
quoiqu'il y ait là-dedans autant de richesses que dans le tré-
sor du grand Mogol, quoique je sois... La voix de l'inconnu
devint plus basse en prononçant le nom de Jean Rouaut, sur-
nommé Brûle-Fer, roi des malandrins. Je vois bien que je vous
fais horreur, continua-t-il en voyant le moine se reculer
instinctivement.

— Tu as été bien coupable, mon fils, répondit frère Léon;
cependant tu as fait aussi quelque bien à la guerre avec tes
bandits, et à cause de ce peu de bien, celui qui nous jugera
tous te pardonnera beaucoup de mal.

— Cependant, poursuivit le roi des malandrins, il y avait en
moi, comme à peu près en chacun de mes compagnons, un
brave homme; mais que voulez-vous? La guerre est finie
nous sommes devenus de soldats, brigands; nous ne deman-
derions pas mieux que de redevenir de brigands, soldats.

— Dis-tu vrai? demanda le moine en lui serrant les mains
avec transport. Eh bien, mon fils, continua-t-il en courant
radieux à son armoire, qu'il ouvrit et dont il laissa voir les
richesses, eh bien! tout ceci va t'appartenir; il y a là de quoi
soudoyer une armée.

Quand le roi des malandrins eut arrêté quelques moments
un œil ébloui sur ces objets sans prix :

— A genoux, Brûle-Fer! dit le moine d'un ton solennel en
désignant du doigt le Christ suspendu à la muraille, adore
cette croix que tu porteras sur tes étendards. Les rois se vouent
toujours à la croisade, mais ils n'y vont plus : tu dégageras la
parole des princes en rachetant tes iniquités passées.

Il prit sur le coussin de velours rouge le glaive orné de
pierreries et en passa le riche baudrier à l'épaule du roi des
malandrins.

— Au nom de Jésus-Christ, dit-il, je te ceins cette épée. Et
il ajouta avec majesté : Maintenant relevez-vous, Jean Rouaut,
capitaine des troupes françaises dans la campagne de Syrie,
sous les ordres de Pierre de Lusignan, roi de Chypre et de
Jérusalem!

Le roi des malandrins se releva brusquement et frère Léon
resta immobile. Une lueur rouge et sanglante pénétrait dans
la cellule; la grosse cloche de l'église des Célestins s'ébranlait
en un lugubre tocsin; tous deux sortirent et gagnèrent la cour.

L'agile chef des malandrins disparut dans l'obscurité et
deux fois le son aigu de son sifflet se fit entendre...

Le prieur avait rassemblé les moines et s'avancait vers l'é-
glise. La grande porte en était assiégée; il y entra par la sa-
cristie, fit enlever d'abord du tabernacle les hosties consacrées,

նուր, եւ խաղաղութեան տոնը կարճրկեր. ուստի խաղաղութեան տոնն
խեղճ ժողովուրդը շատ բան կը քաշէր անոնց ձեռքէն : Կարօտս է բազաւ-
որին օրերը Տիւրքիէն սպարապետը անոնց ուժը կուրեց :

¹ Հուղկանար (գլ. malandrin) կըսուէին այն ժամանակները մասնաւոր-
ապէս այն ամեն ազգերէ փախստական հրօսակները (bandits) որ Գաղղիոյ
ցովհանէս բազաւորը պատերազմի տանէ ստեղծել կըվարձէր իրբեւ գի-

մէջէն հանել տուաւ. սրբութիւնը եւ հրամայեց որ ապահով տեղ մը դնեն : Բոլոր ճրագները վառել տուաւ. իբր քէ մեծ տօնի օր մը ըլլար, եւ գօրաւոր ձայնով մը սկսաւ երգել Օր բարկութեան երգը. դրսի գոռում գոչումն ու ղոնջումն անագին բրերով ձնծուիլը ներսի երգին հետ խառնուելով սոսկալի վստմութիւն մը կըրերէին անոր :

(Մնացածը յաջորդ տետրին մէջ :)

qui furent, par ses ordres, déposées en lieu sûr. Après avoir fait allumer tous les cierges comme pour une grande solennité, il entonna d'une voix ferme et vibrante le lugubre psaume *Dies iræ*, auquel les cris du dehors et le retentissement des portes sous l'effort des madriers donnaient une effrayante majesté.

(La suite au prochain numéro.)

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

Ամսոյս սկիզբներուն գլխաւոր դէպքը դեսպանաժողովին արձանագրութեանց հրատարակուիլն եղաւ : Ամեն մարդ մեծ անհամբերութեամբ կը սպասէր անոր, ու ամեն տեսակ հետաքրքրութիւն եւ մակարերութիւն կընէր, մինչեւ գրեթէ դեսպաններուն զաղտնի խորհրդոց գլխաւոր կտորներն ալ դուրսը իմացուեր էին . եւ սակայն անոնց վաւերական կերպով հրատարակուիլը իր յարգը եւ արժէքը ամենեւին չկորսընցուց :

Ի՞նչ արձանագիրը գրեթէ ամբողջ Խալիլի վրայ է. կերեւնայ քէ այն երկրին սպառնալից խռովութիւններն ու օրէ օր ծանրացած խեղճութիւնները դեսպաններուն շատ մտմտութիւն տուեր են : Որոշուեր է որ Խալիլի մէջ օտար տերութեանց գորք պահելը պիտի դադրի, կառավարութիւնը եկեղեցականաց ձեռքէն առնուիլն ու աշխարհականաց տրուիլը քննուեր է, եւ հարկ համարուեր է որ յորդոր մը տրուի Նափոլիի տերութեան՝ աւելի գրութեան եւ ազատական կառավարութեան ձամբայ մը բռնելու : Աւելի այն երկրներուն մէջ հակաճառութիւններ հանեցին Փարիզու արձանագրութիւնները, որ սահմանադրական կառավարութիւն ունին :

Անգղիոյ մէջ ուրիշ խնդիր մը կար ամենուն բերանը. այսինքն Կարսի առնուելուն պատճառը ինչ ըլլալը : Եւ սակայն տերութեան ոստիկանները քաջութեամբ պատասխան տուին ամեն մեղադրութեանց :

Ուրիշ խորհրդարանի մը մէջ տպագրութեան ազատութեանը վրայ խօսք բացուեցաւ՝ նոյնպէս Ի՞նչ արձանագրին պատճառաւ, եւ հակաճառութիւնները աւելի տաքցան ներսը եւ դուրսը :

Վասն զի Գաղղիոյ արտաքին գործոց ոստիկանը դեսպանաժողովին մէջ զանգատեր էր Պելճիոյ մէկ

L'événement de ces derniers jours, c'est la publication officielle des protocoles du Congrès de Paris. L'attente un peu tourmentée de l'opinion à cet égard avait mis de tous les côtés en travail les investigations et les conjectures ; et l'on était même arrivé à pénétrer, à peu près sur tous leurs points, les mystères de la diplomatie. Les publications officielles, néanmoins, n'ont rien perdu de leur intérêt, malgré ces révélations anticipées.

Le 22^e protocole est à peu près consacré tout entier à l'Italie, dont les agitations toujours menaçantes et les malheurs toujours aggravés ont attiré vivement les préoccupations du Congrès. L'occupation indéfinie a été condamnée en principe ; la question de la sécularisation a été discutée, et la nécessité d'un appel collectif fait à la cour de Naples pour un retour à la clémence et pour un système de gouvernement plus large et plus libéral a été admise. C'est surtout dans les pays constitutionnels que ce protocole a passionné les débats des chambres.

En Angleterre, une autre question pesait vivement sur l'opinion publique. La chute de Kars avait eu, dans ce pays, un retentissement douloureux ; néanmoins, le ministère a triomphé de toutes les accusations dirigées à ce sujet contre lui.

La question de la liberté de la presse, portée à une autre tribune, à l'occasion toujours du même protocole 22^e, a jeté dans les débats plus de passion et éveillé autour d'elle plus d'échos.

Le ministre des affaires étrangères de France avait signalé au Congrès, comme un abus à déplorer et à